

NÜSHALARIN TAVSİFİ EZOP I

Kategori I (122 hikâye)

1. BnF - SUP Turc 453

Müellifi Belirsiz, Ésope, Fransa Milli Kütüphanesi (Paris), SUP Turc 453

Fransa Milli Kütüphanesi'nin basılı kütüphane kataloğunda 453 numarada kayıtlıdır (Blochet, 1932: 358). Tamamı siyah bez ciltli olan nüsha, şemseli ve zencireklidir. İç ve dış ölçüleri, nüsha dijitalleştirilirken cetvel kullanılmadığı için tespit edilememiştir. Cildin dışı ve formların arasında yıpranmalar mevcuttur. Yaprakları beyaz renktedir. I^a yüzünde Fransızca notlar bulunmaktadır. 1^a yüzünde “*ber-ṭarīḳ-i şavāba ibkā oluna*” ifadesi mevcut olup sayfanın altında “19 Avril 1882” tarihi bulunmaktadır. Bu tarihin eserin telif tarihi olup olmadığı hakkında kesin bir kanaate varılamamıştır. Nüshaya varak numarası verilmiş olup 64 varak olan nüshanın içinde farklı eserler mevcuttur. 1^b-25^a varakları arasında “*Hāzā Kitāb-ı Dānisten*” başlığı altında meşhur “*Kitāb-ı Dānisten*” isimli lügat yer almakta olup derkenarda sözlük maddelerinin Latin harfleriyle Türkçe ve Fransızca karşılıkları yer almaktadır. 25^b yaprağında 16 beyitlik mesnevi nazım biçimiyle yazılmış atasözlerinden oluşan bir şiir bulunmaktadır. 26^a yaprağı boştur. 26^b-27^a yapraklarında sülüs, nesih, ta‘lik ve dîvânî hat meşikleri mevcuttur. 28^a-44^a varakları arasında Ezop hikâyeleri vardır. 44^b-50^a varakları boştur. 50^b-64^b varakları arasında Fransız elçi ve konsolosları hakkında dîvânî yazı ile kaleme alınmış 7 ferman kopyası bulunmaktadır. 61^a, 61^b ve 64^a yaprakları boştur.

Ezop hikâyeleri, nüsha içindeki ikinci eserdir. 28^a yüzünde “*Ḳarṭal ile tilkinüñ vaḳ‘asıdır*” başlığı altında eser başlamakta olup dibace, mukaddime, besmele, hamdele, salvele ve hatime bölümleri yer almaz. Bu meselin başlığının hemen altında hikâye anlatılmaktadır. 44^a yüzünde son meselin tamamlanmasının akabinde üçgen biçiminde üç nokta ve altında “mim” harfi yer almıştır. Eserin müellif veya müstensihî belli olmayıp telif yahut istinsah tarihi ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Eser, 16 varak olup tek sütunlu 25 satırdan oluşmaktadır. Nesih hat ile yazılıp reddadesi bulunmamaktadır. Nüshanın tamamında olduğu gibi bu eserde de sadece siyah mürekkep kullanılmıştır.

Baş (28^a) : *Ḳarṭal ile dilki dōst oldılar ve istediler ki bir yerde olalar ḳonşuluğla dōstluğı muḥkem etdiler imdi ḳarṭal bir yüksek ağaçdan yuva etdi.*

Son (44^a) : *Miṣāl oldur ki 'ākıbet kiṣi hūyundan kesilmeyüb hūyuyla cā'ib ü hāsir olduĝın komaz.*

Kategori II (85 hikâye)

1. Rylands - Turkish MS 152

Müellifi Belirsiz, Hikâyet-i Esepos, John Rylands Araştırma Enstitüsü ve Kütüphanesi (Manchester), Turkish MS 152

Kütüphane kataloĝunda “*Hikâyet-i Esepos*” ismiyle kayıtlıdır (Schmidt, 2011: 256). Mukavva üzerine kırmızı sahtiyan derili cilt, yıpranmış durumdadır. Ön ve arka kapaklarda cildin üzerinde nohudi, koyu yeşil ve turuncu renkli gelgit biçimli ebru kağıt vardır. Mıklepli olan cilt, 155x110 mm ölçülerindedir. İç kapağında kurşun kalemle “*Turkish Tales*” hemen altında “2/6” yazılıdır. 1^a yüzünde kurşun kalemle bir baykuş ve tavuk resmi bulunmaktadır. 1^b yüzünde sadece, 1^a yüzündeki mürekkepli kalemle Latin harfleriyle yazılmış “Michel Shaw” şeklindeki temellük kaydı olduĝu düşünölen ifadenin mürekkebinin izi yer almaktadır. 1^a yüzünde “Michel Shaw” ifadesinden başka kâğıdın farklı yerlerinde Arap harfleriyle “*tıbb*”, “*tabîb/ħabîb*”, “*a'zā*”, “*o*”, “*efendi*”, “*efendim*” yazılıdır. 2^a-2^b yüzleri aharsız olduĝu için yazı mürekkebi dağılmıştır. 52^b yüzü bir satır yazılarak arkasında kalan satırlar boş bırakılmış ve diĝer sayfaya geçilmiştir; fakat bu durum hikâyenin akışında bir kesintiye sebep olmamıştır.

1^b yüzünde Latin harfleriyle “*Isipos Hyciaesy*” ve altında Arap harfleriyle “*Ĥikâyet-i Esepos*” başlığı yer almıştır. 1+64+3 varak ve 9 satırdan oluşın eser, reddadeli olup yapraklarına numara verilmemiştir. Metin, 63^b yüzünde sona ermekte olup sayfanın başında “*Der-devlet-i āliyye*” yazılıdır. 64^a yüzü boş iken 64^b yüzünde kurşun kalemle yapılmış bıyıklı ve sarıklı bir insan resmi bulunmaktadır. 65^a-65^b yüzleri boş olup 66^a yüzünde Arap harfleriyle “*dürûd-ı muhabbet*” yazılıdır. 66^b yüzünün saĝ üst köşesinde üzeri karalanmış bir şekilde “*Jahre Horus (?)*” yazıldıĝı tahmin edilmektedir. Bu yazı, katalogda “*Salomon Moras (?)*” şeklinde okunmuş ve temellük kaydı olarak yorumlanmıştır (Schmidt, 2011: 256). Nüşanın herhangi bir yerinde tarih, eserin istinsah tarihi veya müstensih adı geçmemektedir. Arap harfli metin, siyah mürekkeple nesih hatla yazılmış olup derkenarda bazen kurşun kalemle fakat çoĝunlukla açık kahverengi mürekkepli kalemle Arap harfleriyle Türkçe düzeltmeler, Latin harfleriyle İngilizce ve Fransızca notlar, mart ve nisan aylarına işaret eden tarihler yer almaktadır. Eserde bulunan başlıklar, siyah mürekkeple yazılmış olup Ezop’un hayatı anlatıldıktan sonra başlayan ilk hikâyeden önce boşluk bırakılmıştır. 4^b yüzünde

bulunan bu boşluğun farklı renkte bir mürekkeple başlık yazılması için bırakılmış olduğu tahmin edilmektedir. Benzer şekilde metin içinde boşluk bırakılan başlık yerleri mevcuttur.

Metinde “kef” harfinin “k”, “g” ve “n” seslerini birbirinden ayırt etmek için “g” ve “n” seslerinde keşide üzerine üç nokta konulmuştur. 2^b yüzünde “salıvirin”, 3^a’da “çevirmedin” ve 4^a’da “eyledik” 8^a’da “büyük” kelimelerinin sonunda bulunan “kef” harfleri, ta’lîk hattın yazı özelliği olan hem içindeki kef işaretiyle hem de keşide çekilerek yazılmıştır. 2^b yüzündeki “kimde” kelimesinin sonundaki “he” harfi de ta’lîk hattın yazı özelliği olan “dal” harfinin sonuna bitiştirilerek yazılmıştır. Metindeki bazı “sîn” harfleri de ta’lîk hattın özelliklerini taşımaktadır. Buradan hareketle metinde kullanılan yazı şekli nesih olmakla beraber yer yer ta’lîk hattın özelliklerinin de taşındığı söylenebilir.

“*Hikāyât-ı Esepos*” başlığı altında eserin başladığı 1^b-5^a yaprakları arasında Ezop’un hayatı ve hikâyelerini yazma macerası hakkında bilgi verilmiş olup eserin sebab-i telif bölümünde “*bu mes’eleleri naşihat ve hisse alacak ve tabî’at hazz idecek kelimât olduğu için Türkce tercüme eyledik Esepos hakîmiñ mes’eleleridir ki zikr olunur*” (4^a-4^b) ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadeden hareketle, bu hikâyelerin hangi dilde olduğu belirtilmeyen bir eserden Türkçeye tercüme edildiği ve tercüme edilme amacının bu eserde bulunan nasihat ve hisse alınacak ama aynı zamanda insanın hoşuna gidecek hikâyelerin bulunması olduğu anlaşılmaktadır. Verilen ifadelerden hareketle üzerinde durulan bir diğer konu, müstensih diğer nüshalarda “*meşel*” olarak yazılan kelimeyi “*mes’ele*” olarak değiştirmesidir. Bunun sebebi, müstensih “*mesel*” kelimesini istinsah ettiği nüshadan yanlış okuması olabileceği gibi bu nüshaya yanlış yazıldığı ve doğrusunun “*mes’ele*” olduğunu düşünmesi de olabilir. Bir başka ihtimal olarak müstensih “*meşel*” kelimesini bilmemesi düşünülmekteyse de 3^a yüzünde “*darb-ı meşel*” kelimesi geçmektedir. Son ihtimal olarak müstensih “*meşel*” kelimesinin “*hikāye*” ve “*maşal*” anlamını bilmediği için bu kelimeyi “*mes’ele*” yaparak kendine göre metni düzelttiği anlamı çıkabilmektedir.

Baş (1^b) : *Esepos Kütahiyye sancağına tâbi’ Amuriye-nām mevzi’de toğmuş-idi ve bir kimseniñ kulu idi ol kadar bed-çehre idi ki aña Esepos dediler.*

Son (63^b) : *Bu aña mişâldir ki ‘ākıbet kişiniñ eylik itdüğü kişiden kendüye elem irişür. Sonudur, hitâm etdim.*

2. Bodleian - Turkish MS 2109

Müellifi Belirsiz, Hikâyât-ı Esepos, Bodleian Kütüphanesi (Oxford), Turkish MS 2109

Kütüphane kataloğunda “*Hikâyât-ı Esepos*” ismiyle ile kayıtlıdır. Sırtında “*Fabule Esop. Turc.*” yazılı yıpranmış kahverengi sahtiyan derili ve taraklı şal biçimli kırmızı, mavi, sarı, siyah renkli ebru kapaklı bir cildin içindedir. İç ve dış ölçüleri, nüsha dijitalleştirilirken cetvel kullanılmadığı için tespit edilememiştir. Nüshanın iç ve dışında herhangi bir yıpranma mevcut değildir. Yaprakları; nohudi, sarı, kırmızı ve yeşil renktedir. Esere varak numarası verilmiş olup eser, her bir yaprağı 7 satır olan tek sütunlu 85 varaktan oluşmaktadır. Yazısı, harekeli nesihdir. Eser reddadelidir; fakat 18, 23, 26, 29, 33, 47, 54, 63 ve 81 numaralı varaklarda reddade bulunmamaktadır. Müstensih yahut müellifi belli olmayan nüsha, tamamı mensur bir metin içermektedir.

Nüshanın Ia yüzünde “17 Apr. 1752” tarihi mevcut olup bu tarihin eserin telif tarihi olup olmadığı hakkında kesin bir kanaate varılamamıştır. Ia yüzünde ise “*Fabula Esopica*” şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Eserde dibace veya mukaddime şeklinde bir başlık yer almayıp besmele, hamdele, salvele yahut sonunda hatime bölümleri bulunmamaktadır. 1^b yüzünde kırmızı mürekkeple “*Hikâyât-ı Esepos*” başlığı altında eser başlamaktadır. Başlığın hemen üstünde kare biçimli “*Tomas Vahan*” yazılı bir mühür mevcuttur. Eser, siyah mürekkeple yazılmış olup metin içinde her hikâyeye sonunda “*bu aña mişâldir*” yahut “*bundan murād*” ifadelerinin “*bu aña*” ve “*bundan*” kelimeleri ve çoğunlukla “*hikâyeye*” ve bazen de “*kışşa*” adlı başlıklar, sayfanın rengine göre kırmızı, sarı, beyaz ve yeşil mürekkeple yazılmıştır.

“*Hikâyât-ı Esepos*” başlığı altında eserin başladığı 1^b-5^a yaprakları arasında Ezop’un hayatı ve hikâyelerini yazma macerası hakkında bilgi verilmiş olup eserin sebeb-i telif bölümünde “*bu meşeller naşihat ve hişşe alacak ve tabi’at hazz idecek kelimât olduğu için Türkce tercüme eyledik Esepos hakîmiñ meşelleridir*” (5^a) ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadeden hareketle, bu hikâyelerin hangi dilde olduğu belirtilmeyen bir eserden Türkçeye tercüme edildiği ve tercüme edilme amacının bu eserde bulunan nasihat ve hisse alınacak ama aynı zamanda insanın hoşuna gidecek hikâyelerin bulunması olduğu anlaşılmaktadır. Eser, 85^a yüzünde tamamlandıktan sonra “*temmeti’l-hikâyätü’l-garîbe*” ifadesi yer almıştır.

Baş (1^b) : *Esepos Kütahiyye sancağına tâbi’ Amuriye-nām mevzi’de toğmuş idi ve bir kimseniñ kulu idi ol kadar bed-çehre idi ki aña Esepos dediler.*

Son (85^a) : *Bu aña mişâldir ki 'ākıbet kişi hūyundan kesilmeyüb hūyıyla hā'ib ü hāsir olduĝın kıomaz.*

3. Bodleian - MS Ind. Inst. Turk 30/3

Müellifi Belirsiz, Hikāyāt-ı Esepos, Bodleian Kütüphanesi (Oxford), Turkish MS Ind. Inst. Turk 30/3

Kütüphane kataloĝunda “*Hikāyāt-ı Esepos*” olarak kayıtlıdır. Nüsha içindeki üçüncü eser olup 66^b-150^b varakları arasında bulunmaktadır. 135x95 (100x64) mm. ölçülerindedir (Kut, 2003). Cildi kahverengi sahtiyan deri olup köşeleri yıpranmış durumdadır. İç kapaĝı kırmızı, yeşil ve sarı renkli taraklı şal biçiminde yıpranmış ebru kaĝıtlı mıklebi ve sertabı mevcuttur. Zencirek yerinde üç sıra çizgi olup cildin tamamında devam etmektedir. Yaprakları nohudi renktedir. Müstensihi belli değildir. “*Temmeti'l-hikāyātü'l-ĝarībetü biluĝfi'llāh fi evā'ili Ramazān li-sene 1102*” şeklindeki temmet kaydından h. 1102/m. 1691 yılının 29 Mayıs-7 Haziran tarih aralığında tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Nesih hatla yazılan eser, 7 satırdan oluşmaktadır. Reddadelidir. Metinde okuyucuyu yanlış okumaktan men etmek, doğru okumaya sevk etmek için bazı kelimerin üzerinde hareketler bulunmaktadır. “Kef” harfinin “nazal n” sesini verdiği yerlerde üzerine üç nokta konmuştur. “*Şāhib-i 'aql*” gibi tamlamalı ifadelerde “*şāhib-'aql*” okunmaması için “be” harfinin altına esre konularak tamlama olduğu belirtilmiştir. “*Hikāyāt-ı Esepos*”, “*Hikāye*”, “*vāki'a*”, “*kışşa*” gibi başlıklar, Esepos'un adının geçtiği yerler, hikâyelerin bitiminde yer alan “*bu aña mişâldir*” cümlesinin “*bu aña*” bölümü, “*ba'dehū*” gibi, “*bundan murād*” ifadelerinin “*bundan*” kısımları ile temmet kaydı yeşil mürekkeple, diğer bütün yazılar siyah mürekkeple yazılmıştır.

Nüşhada bulunan ilk iki eser, görülememiştir. 66^b-150^b varakları arasında Ezop hikâyeleri, 151^b-157^a varakları arasında “*Türkçe Tekellümāt*” adlı bir eser mevcut olup yeşil mürekkeple “*Evvelki Tekellümāt*” (151^b) ve kırmızı mürekkeple “*İkinci Tekellümāt*” (156^a) başlıkları yer almıştır. 157^a'dan sonraki varak boşdur. Eser, yarım kalmış görünmektedir. 177^a-177^b-178^a sayfalarında açık kahverengi mürekkeple İtalyanca ifadeler, sayılarla yapılmış işlemler, kırmızı renkle boyanmış daire, yarım daire, çeyrek ve ¼'ü boyanmış yarım daire bulunmaktadır. 176^b yüzüne 176^a yüzünde yazılı Arap harfli yazının siyah mürekkebinin izi geçmiştir. 177^b yüzünün sol alt köşesine ters çevrilmiş şekilde Arap harfleriyle “*bāki kaldı 'aşruñ (?)*” ifadesi yazılıdır.

Baş (66^b) : *Esepos Kütahiyye sancağına tâbi‘ Amuriye-nâm mevzi‘de toğmuşdı ve bir kimseniñ kulu idi ol kadar bed-çehre idi ki aña Esepos dediler.*

Son (150^b) : *Bu aña mişâldir ki ‘âkıbet kişi hüyundan kesilmeyüb hüyıyla hâ‘ib ü hâsir olduğun komaz.*

4. BnF - SUP Turc 676

Müellifi Belirsiz, *Hikâyât-ı Esepos*, Fransa Milli Kütüphanesi (Paris), SUP Turc 676

Kütüphane kataloğunda Arap harfleriyle “*Hikâyât-ı Esepos*” adıyla kayıtlıdır. Yine katalogda verilen bilgilere göre 150x105 mm. ölçülerindedir (Blochet, 1933: 30). Dijitalleştirilen görselinde cetvel bulunmadığı için bu bilgi teyit edilememiştir. Yine görsellerde nüshanın kapağı yer almadığı için cilt hakkında bilgi verilememektedir. Varakların kenarından görünen kısımlarından hareketle siyah sahtiyan deri cildinin olduğu anlaşılmaktadır. Köşelerinde çok az yıpranma mevcuttur. Mıklepsizdir. Nüshaya 1^a yüzünden itibaren varak numarası verilmiştir. Bu numaralara göre eser, 86 varaktan oluşur. 1^a yüzünde Arap harfleriyle harekeli bir şekilde “Tomas Van” yazılıdır. Hemen altında biri siyah diğeri kırmızı kütüphane mührü mevcuttur. Eserin başladığı 1^b yüzünde kırmızı mürekkeple yazılmış “*Hikâyât-ı Esepos*” başlığının hemen üstünde Arap harfleriyle harekeli bir şekilde “Şümas Harn” ifadesi bulunur. Çok açık bir nesih yazıyla ve harekeli bir biçimde yazılan eser, 7 satır ve tek sütunludur. Reddadelidir. “*Hikâye*”, “*vağ‘a*”, “*kışsa*” gibi başlıklar ve hikâye bitimlerindeki “*bu aña mişâldir*” ifadesinin “*bu aña*” veya “*bundan murâd olunan budur ki*” ifadesinin “*bundan*” kısmı; “*imdî*” gibi dikkat çekilmek istenen bölümler; kırmızı ve yeşil mürekkeple yazılmış, diğerkısımlarda siyah mürekkep kullanılmıştır. Yaprakları nohudi renkli olup bazı varakların derkenar bölümlerinde rutubet nedeniyle yıpranma ve sararmalar görülür. 58 ve 59 numaralı varaklardan şirazenin dağıldığı anlaşılmaktadır. 57^b yüzünün sağ alt kısmına yakın derkenarında kırmızı renkli kütüphane mührü mevcuttur. 86^a yüzündeki izlerden hareketle eserin başında olan iki mührün sonuna da bulunduğu söylenebilir. 86^a yüzünde metnin tamamlanmasından sonra yeşil mürekkeple üç adet “temme” yazılarak eser sonlandırılmıştır. Nüshanın herhangi bir yerinde telif veya istinsah kaydı yahut müellif veya müstensih adı bulunmamaktadır.

Baş (1^b) : *Esepos Kütahiyye sancağına tâbi‘ Amuriye-nâm mevzi‘de toğmuş idi ve bir kimseniñ kulu idi ol kadar bed-çehre idi ki aña Esepos didiler.*

Son (86^a) : *Bu aña mişâldir ki 'ākıbet kişi hūyundan kesilmeyüb hūyıyla hā'ib ü hāsir olduĝun komaz.*

5. Leiden UB Cod. Or. 1289

Müellifi Belirsiz, *Hikāyāt-ı Esepos*, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi (Leiden), UB Cod. Or. 1289

Kütüphane kataloĝunda “*Hikāyāt-ı Esepos*” adıyla kayıtlıdır (Schmidt, 2012: 392). Katalogda beş farklı yerde geçmektedir. Bunlardan dördü; Johannes Heyman (1667–1737)’ın kütüphanesinde bulunması, onun tarafından İzmir’de istinsah edilmiş olması ve nüsha içinde bulunan sözlük ile ilgilidir (Schmidt, 2012: 168, 172, 176, 186). Eser, “*Hikāyāt-ı Esepos*” adıyla genel indeks bölümünde yer almıştır. Dijitalleştirilmiş görselinde cetvel kullanılmadığı için nüshanın ölçüleri bilinmemektedir. Eser, katalogda müstakil olarak ele alınmadığı için bu bilgi orada da yoktur.

Sırtı kiremit rengi sahtiyan derili ve kapakları aynı renkte mukavvadır. 1a yüzü boştur. Nüsha içinde yan yana iki farklı eser mevcuttur. Bunlardan biri 2a yüzünde “*Hikāyāt-ı Esepos*” başlığı altında yer alan Ezop masalları, diğeri ise 1b yüzünde bulunan Ezop masalları içinde geçen bazı kelimelerin İtalyanca karşılıklarını içeren sözlüktür. Her varanın bir yüzü masalları, diğeri yüzü sözlüğü içermektedir.

Sözlükte masallar içinde yer alan Arapça, Farsça veya Türkçe kelimelerin Arap harfli yazımı, Latin harfli Türkçe transkripsiyonu ve Latin harfli İtalyanca karşılığı aynı satırda verilmiştir. Kelimelerin Arap ve Latin harfli karşılıklarının verilme sırası, düzenli değildir; bazı yüzlerde önce İtalyancası, sonra Latin harfli Türkçe transkripsiyonu ve sonunda Arap harfli şekli verilebilmektedir.

93 varaktan oluşan eser, 9 satır tek sütunlu olup reddadesizdir. Varaklara numara verilmemiştir. Bazı varaklar boş bırakılmış, bazıları kesilmiştir. “*Hikāye*”, “*vaḳ‘a*”, “*kışsa*” gibi başlıklar ve hikāye bitimlerindeki “*bu aña temşildir*” ifadesinin “*bu aña*” kısmı gibi dikkat çekilmek istenen bölümler; kırmızı mürekkeple, diğeri bölümler siyah mürekkeple yazılmıştır. Yaprakları nohudi renktedir.

Masalların olduğu yüzler, aharlı olup Arap harfleriyle güzel bir ta‘lik hat ile yazılmıştır. Forma sebebiyle masalların yer aldığı sayfalar; bir yaprakta a, diğeri yaprakta b yüzüne denk gelmektedir. Mürekkebin dağılmasından hareketle sözlüğün yer aldığı kağıdın genellikle aharsız kısmına yazıldığı anlaşılmaktadır. Bazı sayfalarda ise aharlı bölüme

yazılmıştır. Bir yaprakta sözlük müstakil bir yüzde olmayıp masal metninin derkenar kısımlarına yazılmıştır.

Eserin sonunda kırmızı mürekkeple “*Temmetü'l-hikâyeti'l-ğaribetü bi-luṭfi'llâhi te'âlâ fi evâ'ili zî'l-ka'deti's-şerifeti li-sene erba'a 'aşerete ve mi'eti ve elf fi medîne-i İzmîr*” şeklinde bir temmet kaydı yer almıştır. Bu kayda göre eser, 19-28 Mart 1703 tarihleri arasında tamamlanmış olmalıdır. Hemen altında siyah mürekkeple “*ḥumiyet 'ani'l-âfeti ve't-tedmir*” ifadesi yer almıştır. Bu sayfanın arkasında “N.1289” yazılıdır.

Baş (2^a) : *Esepos Kütahiyye sancağına tâbi ' Amuriye-nâm mevzi'de toğmuşdı ve bir kimseniñ kulu idi ol kadar bed-çehre idi ki aña Esepos didiler.*

Son (92^a) : *Bu aña temşildir ki 'âkıbet kişi ḥüyundan kesilmeyüb ḥüyı ile ḥâ'ib ü ḥâsir oldığın komaz.*

EZOP II

Kategori III (149 Hikâye)

1. Rylands MS 135

Müellifi Belirsiz, Receuil de fables turques, John Rylands Kütüphanesi (Manchester), Turkish MS 135

Kütüphane kataloğunda “*Receuil de fables turques*” adıyla kayıtlıdır. Sırtı bordo sahtiyan derili ve kapakları mukavva üzerine gelgit biçimli ebru kâğıt ile kaplıdır. Cildi yıpranmış ve rengi solmuştur. 195x130; 190x125 mm. ölçülerindedir. Nüshaya varak veya sayfa numarası verilmemiş olup 54 varak, 17 satır ve tek sütunludur. Nesih yazı ile yazılmıştır. Mesellerin başlıkları ve her meselin bitiminde “*meşeliñ ma'nâsı budur ki, meşeliñ işâreti budur ki, meşeliñ ma'nâ-yı neticesi, meşel*” gibi kıssadan çıkarılan hissenin bir cümle ile özetlendiği ifadelerden önceki alt başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar, açık krem renktedir. Eser, kırmızı renkte cetvelenmiş bölüm içinde yazılıdır. Bazen yazı cetvelin dışına taşmıştır; fakat bunlar derkenar notu olmayıp eserin kendisidir. Nüsha reddadedildir; fakat sadece 51^b yüzünde reddade bulunmamaktadır. 30. meselden sonra mesellerin başlığının kenarına mesel numarası eklenmiştir. Müellif veya müstensihî belli değildir.

Nüshanın iç kapağının I^a yüzünde kurşun kalemle başkası tarafından sonradan eklendiği anlaşılan “*Receuil de fables turques*” notu yer almıştır. Nüshada; dibace veya mukaddime şeklinde bir başlık yer almayıp besmele, hamdele, salvele yahut sonunda hatime bölümleri bulunmamaktadır. Nüshanın 1b yüzü ilk hikâyenin “*Dilkü ile Erkecin Meselidir*” şeklindeki başlığı ile başlamaktadır. Bu meselin başlığının hemen altında hikâye

anlatılmaktadır. Eserin sonunda “*temmetü'l-kitāb bi-'avnillāhi'l-meliki'l-vehhāb temme fī 25 R[ebī'ü'l-āhīr] sene 1174*” ifadesi yer almıştır. Bu ifadeden hareketle metnin miladi 4 Aralık 1760 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Baş (1^b) : *Dilkü ile erkec hem-rāh olub ma'an gezer iken bir gün gāyet teşne olub bir yerde içecek şu bulmayınca nā-çārdan bir kuyunuñ içine vüluc iktizā eyledi.*

Son (54^a) : *Meşel: 'Ākıl olan ādem tāli'ine ašlā nāliš ü sitem ü şühüm itmemek gerekdir deyü naşīhat ider.*

2. Leiden Cod. Or. 1589

Müellifi Belirsiz, Emşāl, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi (Leiden), UB Cod. Or. 1589

Kütüphane kataloğunda “Emsāl” adıyla kayıtlıdır (Schmidt, 2012: 390). 226x165 mm. ölçülerinde olup sırtı sütlü kahverengi sahtiyan deridir. Dijitalleştirilmiş görselinde sadece üst (ön/sağ) kapağı mevcuttur. Bu kapağın koyu ve sütlü kahverengi tonlarında ebru kağıt ile kaplı mukavva üzerine kahverengi sahtiyan deri kapak yapıştırılmış surette olduğu görülmektedir. Kenarlarından ebru kaplı mukavvanın ve sırtla birleşen tarafta kesi izlerinin görülmesinden hareketle kahverengi deri ile kaplanmış değil, derinin yapıştırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapak; beyzi şemseli, çiçek şeklinde salbekli; aynı çiçek şekilli köşebent ve zencireklidir. Ciltte mıklep bulunmamaktadır.

1^a yüzünde Latin harfleriyle kahverengi mürekkeple “Dictionnaire Arabe & Turc M^{ss}t. in h^o.” yazılıdır. 1^b yüzü boştur. 1^a yüzünde Arap harfleriyle siyah mürekkeple “*Kitāb-ı Emşāl ketebehü ve şāhibehü Kardon et-Tercümān el-Fransavī fī medīneti Trāblüse'ş-Şām sene 1159*” şeklinde ferağ ve temellük kaydı olup hemen altında silinmiş bir mühür vardır. Bu kayıttan hareketle eserin adının “Kitāb-ı Emsāl”, yazarının ve sahibinin Fransız bir tercüman olan Cardonne olduğu¹, eseri Trablusşam'da h. 1159 yılında yazıldığı anlaşılmaktadır. Eserin bitiminden sonra 54^a yüzünde “*Temmetü'l-kitāb bi-'avnillāhi'l-meliki'l-vehhāb temme fī ğurreti Muḥarrem sene 1159*” şeklindeki ferağ kaydından eserin hicri tarihle 1 Muharrem 1159, miladi tarih ile 24 Ocak 1746'da tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Eser, cilt içinde bulunan iki eserden ilkidir. Diğer eser, kataloğa “*Sefāret-nāme-i Fransa*” olarak kaydedilmiştir (Schmidt, 2012: 397). 1^b yüzünde kırmızı renkli “*Dilkü ile Erkecin Meselidir*” başlığı ile eser başlar. Varaklara numara verilmiş olup bu numaralara göre

¹ Bu bilgi katalogta da yer almıştır: 1589 (copied by Denis-Dominique Cardonne, French dragoman in Syria) (Schmidt, 2012: 330).

eser, 54 varaktır. Yapraklar nohudi renkte olup aharlıdır. Okunaklı bir nesih hat ile yazılmıştır. 16 satır ve tek sütunlu olan eser, reddadesizdir. Başlıklar ve “meselin remzi”, “meselin ma’nâsı”, “meselin işâreti” gibi ifadeler ile bir masalın sonunda yer alan konu ile ilgili beyit (16^b) kırmızı renkli mürekkeple yazılmış; diğer bütün yerlerde siyah mürekkep kullanılmıştır. Her masalın yanına denk gelen derkenar bölümüne masalın sıra numarası, kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır.

Nüşhanın 59^b-89^b yaprakları arasında bulunan ikinci eser, 59^b yüzündeki kırmızı renkli mürekkeple yazılmış “besmele”nin hemen altındaki “*biñ yüz otuz iki senesinde Françeye giden ilçî Mehemmed Efendi’nin takrîrleridir*” başlığıyla başlamaktadır. Eser içinde başka bir başlık veya alt başlık yoktur. Başlık dışında kalan tüm yazılar, siyah mürekkeple açık bir nesih hat ile yazılmıştır. 16 satır ve tek sütunlu olup sadece 59^b yüzünde reddade mevcuttur. Bazı yaprakların derkenar kısmında notlar bulunmaktadır. Yirmisekiz Mehmed Çelebi’nin *Fransa Sefâret-nâme*’sinin bir nüshası olduğu anlaşılan eserin sonunda ferağ kaydı yoktur. Bu sebeple tamamlanma tarihi bilinmemektedir. Nüşhanın 1^a yüzündeki “*Kitâb-ı Emşal ketebehû ve şâhibehû Kardon et-Tercümân el-Fransavî fi medîneti Trâblûse’s-Şâm sene 1159*” ifadesinden hareketle aynı kişi tarafından aynı yılda yazılmış olması ihtimal dâhilindedir.

Baş (1^b) : *Dilkü ile erkec hem-râh olub ma’an gezeriken bir gün gâyet teşne olub bir yerde içecek şu bulmayıcak nâ-çârdan bir kuyu içine vülûc itmek iktizâ eyledi.*

Son (54^a) : *Meşel: ‘Âkıl olan âdem tâli’ine aslâ nâliş ü sitem ü sühûn itmemek gerekdir deyü naşîhat ider.*

EZOP III

Kategori IV (85 Hikâye)

1. *British Library OR 7332*

Müellifi Belirsiz, Güzide Meşeller, British Library (Londra), OR 7332

Kütüphane kataloğunda yer almayan bu eserden ilk defa Günay Kut, “*Yazmalar Arasında I*” adlı yazısında “*Güzide Maşallar*” olarak bahsetmiştir. Kut’un verdiği bilgilere göre nüsha, 188x122 (155x85) mm. ölçülerindedir (Kut, 1988: 193). Sırtı kahverengi sahtiyan derili olup üzerinde yatay şekilde “*OR 7332 BRIT. MUS. FABLES TURKISH*” yazmaktadır. Sırtı ve kapakların köşeleri yıpranmış durumdadır. Cildin ön ve arka kapaklarına siyah renkte tarz-ı kadîm battal ebrulu kâğıt yapıştırılmıştır. İç kapağında eserin, E. J. W. Gibb tarafından British Museum’a verildiği ile ilgili Latince bir ifade mevcuttur. 1^a yüzünde sarı renkli British

Museum mührü, üzerinde siyah mürekkeple “*Kitāb-ı Emşāl*”, sayfanın sol orta kısmında ise Hint-Arap rakamları yer almaktadır.

1^b yüzünde kırmızı mürekkeple yazılan ve eserin başlığı olduğu anlaşılan “Meseller güzîde mesellerin takviyyeti adıyla” ifadesinden sonra eser başlamaktadır. Varaklara numara verilmiş olup bu numaralara göre eser, 51 varaktır. Yaprakları nohudi renklidir. Her bir sayfada 15 satır bulunmakta olup metin tek sütunludur. Bazı yapraklar reddadedilidir; fakat büyük çoğunluğunda reddade bulunmamaktadır. Okunaklı bir nesih hat ile yazılmış olan eser, harekelidir. Hikâye başlıkları ve bu başlıklara ek olarak “*mişāl*” başlıkları, “*bu aña mişâldir ki*” şeklindeki hikâye sonlarındaki ibareler; dikkat çekilmek istenen noktalardaki “*imdi*”, “*zîrâ*”, “*ittifāk*” gibi ifadeler kırmızı mürekkeple, diğer ifadeler siyah mürekkeple yazılmıştır. 51^b yüzündeki son hikâyenin bitimiyle eser tamamlanmaktadır. Eser sonunda herhangi bir ferağ kaydı veya tarih bilgisi bulunmamaktadır. Eser üzerine bir neşir mevcuttur (Kesik & Delice, 2022).

Baş (1^b) : *Ziyāde kāmîl ve okumuş ve ‘ilm şaḥîbi Demustenus adlu bir ādem var idi. İttifāk bir pâdişāh-ı ‘azīm Feylefos-nām ‘asker ile ol şehri üzerine gelmege kaçd etdi.*

Son (51^b) : *Bu aña mişâldir ki kaçan Allāh te‘ālā bir kimseyi sever her maşlahatı ve muşibeti daḥi tebdil ider meşelleriñ āḥiri budur Allāha şükür.*

2. Göttingen Uni. Cod. Ms Asch 94

Müellifi Belirsiz, Güzîde Meşeller, Göttingen University Library (Göttingen), Cod. Ms Asch 94

Kütüphane kataloğuna “*Güzîde Meşeller*” şeklinde kaydedilmiştir (Meyer, 1894: 49). 140x96 mm. ölçülerindedir. Kahverengi sahtiyan deri cildinin köşeleri yıpranmıştır. İç kapağın ilk varağı boştur. İkinci varağın b yüzünde Almanca bir şekilde Ezop’un Türkçe masalları ve babamızın Arapça bazı mektupları ifadeleri yazılmıştır. Bundan sonra on varak daha boştur. Sonraki varağın b yüzünde Latince ifadelerle nüsha içinde olan eserin Türkçe olup adının “*Güzîde Meşeller*” olduğu belirtilmiş, eserin atasözleri ile ilgili olduğu bilgisi verilerek hicri 1191 yılında yazıldığına yer verilmiştir. Bir sonraki sayfada kütüphane mührü bulunmaktadır. Mührün bulunduğu yüz itibariyle esere varak numarası verilmiştir.

1^b-4^a yüzleri arasında “*pronome*” ve “*verbe*” başlıkları altında Arap harfli Türkçe zamir ve fiiller ve hemen altlarına İtalyanca karşılıkları yazılmıştır. Bir sonraki varak boştur. 5^b yüzünde kırmızı mürekkeple yazılmış “*Güzide Meşeller*” başlığı altında eser başlamakta ve 63^b yüzündeki hikâyenin tamamlanmasıyla sona ermektedir. Eserin sonunda yer alan kırmızı mürekkeple üç mim harfinin yanına kırmızı mürekkeple “*sene*” ve siyah mürekkeple “1191” yazılmıştır.

Güzel bir nesih hat ile kaleme alınan eser, harekelidir. Hikâyelerin başlıkları, “*bu aña mişâldir ki*”, “*imdi*”, hikâyeden çıkarılacak “ikinci fâ’ide”nin “*ikinci*” kısımları, kırmızı mürekkeple, diğer kısımlar siyah mürekkeple yazılmıştır. 11 satır, tek sütunlu olan eser, reddadelidir. Sayfaları nohudi renktedir. Cildi yıpranmasına rağmen sayfalarında bu durum söz konusu değildir; oldukça temizdir.

64^a-66^b yüzlerinde müsvedde suretinde Arapça dua kabîlinden yazılar mevcuttur. 66^b-67^a yüzlerinde Arap harfli Türkçe mektuplar bulunmaktadır. Bu mektuplardan sonra - muhtemelen nüshanın içinde bulunmuş ve kâğıdı nüshadakinden oldukça farklı olan- Arap harfli Türkçe bir mektup daha vardır, bu mektup da yazmanın dijital görselleri içine eklenmiştir. Akabinde gelen yirmi dört varak boş olup kitap bitmektedir.

Baş (5^b) : *Ziyâde kâmil ve oğumuş ve ‘ilm şaḥibi Demustenus adlu bir âdem var idi. İttifâk bir pâdişâh-ı ‘azîm Feylesûf-nâm ‘askeriyle ol şehir üzerine gelmege kaşd etdi.*

Son (63^b) : *Bu aña mişâldir ki kaçan Allâh te‘âlâ bir kimseyi sever her maşlahatı ve muşibeti daḥi tebdil ider meşelleriñ âḥiri budur.*

3. *Manuscrit de Viguier*

Müellifi Belirsiz, Güzide Meseller, Numinard (Québec)

Kanada’nın Québec şehrinde “Numinard” adlı bir sahafta bulunan nüshanın başlığı “*Güzide Meşeller*” şeklindedir. Sırtı koyu kahverengi sahtiyan deri olup yıpranmıştır. Ön ve arka kapağı mavi renkli tarzıkadim battal ebrulu kâğıt ile kaplanmıştır. İç kapak itibariyle üç varak boştur. Sonraki varakta Fransızca olarak nüshanın Latince ve Fransızcadan Türkçeye tercüme edilmiş masal koleksiyonu olduğu ve İstanbul’da 1721’de yazıldığı ifade edilmiştir. Müstensih hakkında bilgi verilmemiştir.

Nüshanın sayfalarına numara verilmiş olup eser, 175 sayfadır. 1 ve 2. sayfalar cetvelenmiş olup diğer sayfalar cetvelenmeyerek sadece çerçeve içine alınmıştır. 1 numaralı

sayfada serlevha ve mihrabiye bulunmaktadır. Serlevha kısmı içinde kırmızı mürekkeple “*Güzide Meşeller*” başlığı yer almıştır. Başlığın hemen üstündeki mihrabiyede tığ biçimli beş çizgi mevcuttur. Başlıkların bazıları kırmızı mürekkeple, diğer bütün yazılar siyah mürekkeple yazılmıştır. Nesih hatla yazılan eser, 9 satır tek sütunlu olup reddadedilidir. Yaprakları nohudi renktedir. Derkenar kısımlarında notlar yer almıştır. Bu notların içeriği; metne kelime ekleme veya kelimelerin üzerini çizerek metinden kelime çıkarma yahut metni düzenleme şeklindedir.

Eser, 175. sayfada son masalın bitimiyle tamamlanmıştır. Son sayfanın sağ alt köşesinde “*li-seneti 1721 el-Mesih*” yazılıdır. Bu ifadeden hareketle eserin miladi 1721 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır. 175. sayfada eserin tamamlanmasından sonraki varak boşdur. Sonraki sayfada İngilizce bir vakıf ve istishap kaydı mevcuttur. Bu kayda göre nüsha, 18 Ekim 1834’te T[homas] Amiot Esquire tarafından Quebec Edebiyat ve Tarih Derneği’ne sunulmuştur. Nüshanın son yaprağında Quebec Edebiyat ve Tarih Derneği’nin mührü mevcuttur.

Nüsha, uygun koşullarda saklanmadığı için tahrip olmuştur. Nüshanın derkenar kısmındaki notlar, esere müsvedde görünümü kazandırmaktadır. Bazı yüzlerin tamamında bütün kelimeler çizgilerle ayrılmıştır. Letellier, “*Türk Dilinde Güzide Meşeller*” adlı eserinin ön söz bölümünde ilk 82 masalı Viguier’in bıraktığı taslaktan yazdığını, diğerlerini Meninski ve Comidas’ın gramer kitaplarından eklediğini ifade etmiştir (Letellier, 1826: 15). “*Güzide Meşeller*” başlıklı British Library OR 7332 ve Göttingen Uni. Cod. Ms Asch 94 numaralı masallarının sonu “*aña mişâldir ki kaçan Allâh te’âlâ bir kimesneyi sever her maşlahatı ve muşibeti daği tebdil ider meşelleriñ âhiri budur*” şeklinde biterken bu nüshanın sonu “*kaçan Allâh te’âlâ bir kimesneyi sever her maşlahatı daği tebdil ider meşelleriñ âhiri budur*” şeklinde tamamlanmaktadır. Hem “*ve muşibeti*” ibaresi bu nüshada yoktur hem nüshanın derkenar bölümünde “*tebdil*” kelimesine işaret konarak “*tedbir*” şeklinde düzeltme yapılmıştır hem de son cümle olan “*meşelleriñ âhiri budur*” ifadesinin üstü çizilmiştir. Letellier’in 82. masalının son cümlesi “*kaçan Allâhu Te’âlâ bir kimseyi sever her maşlahatı daği tedbir ider*” şeklindedir ve Letellier’in eserinde 82. masaldan sonra da masallar yer almıştır. Diğer nüshalardaki “*tebdil*” kelimesi, Letellier’de bu nüshanın derkenarında yer aldığı şekliyle “*tedbir*” olarak yazılmıştır ve ön sözünde de belirttiği üzere Meninski ve Comidas’tan eklemeler yaptığı için meseller sona ermediğinden “*meşelleriñ âhiri budur*” şeklindeki son ibareyi çıkarmıştır. Buradan hareketle, bu nüshanın Viguier’in bıraktığı taslak

nüsha olduğu ve Letellier'in kendi hazırladığı nüshanın notlandırma kısmını bu nüshada yaptığı anlaşılmaktadır.

Baş (1) : *Ziyāde kāmīl ve oqumuş ve 'ilm şāhibi Demustenus adlu bir ādem² var idi. İttifāq bir pādişāh-ı 'azīm Filipos-nām 'askeriyle ol şehr üzerine gelmege kaşd etdi.*

Son (175) : *Bu aña mişâldir ki aña mişâldir ki kaçan Allāh te 'ālā bir kimesneyi sever her maşlahatı daħi tebdil³ ider meşelleriñ āħiri budur.*

4. Uppsala Üniversitesi Bj. 42

Müellifi Belirsiz, Güzide Meseller, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi (Uppsala), Bj. 42

Kütüphane kataloğuna “Güzide Meseller” şeklinde kaydedilmiştir (Tornberg, 1849: 73). 231x159 mm. ölçülerindedir. Sırtı ve kapakları açık kahverengi sahtiyan deriden yapılmıştır. Mıklepli ve sertaplıdır. Mıklep dâhil ön ve arka kapağın dışı; mavi renkli bülbül yuvası biçimli ebru kağıtla kaplıdır. İç kapağın sağ üst köşesinde kitabın 4 Haziran 1776'da İstanbul'dan satın alındığına dair Fransızca bir not yer almaktadır. 1a yüzünde “N.63 No. 50” ifadesinden başka bir yazı bulunmamaktadır.

1^b-2^a yüzleri yeşile yakın altın renginde cetvelenmiştir. Sadece bu iki yüzde cetvel mevcuttur. 1^b yüzünde kırmızı mürekkeple yazılan “Güzide Meseller” başlığı, basit denilebilecek bir serlevha içindedir; başlığın hemen üstünde cetvellerle aynı renkte mihrabiye ve uçlarında üç adet tığ fonksiyonunda çiçek ve yaprak benzeri süslemeler bulunmaktadır.

Eser, çok okunaklı bir nesih hat ile yazılmıştır. 9 satır tek sütundan oluşan eser, reddadelidir. Yaprakları nohudi renklidir. Varaklara numara verilmiş olup 84 varaktır. Hikâyelerin başlıkları, “*mişâl*” şeklindeki başlıklar ve “*bu aña mişâldir ki*” gibi hikâye sonunda hisse çıkarılacağını haber veren ifadeler kırmızı mürekkeple, diğer yazılar siyah mürekkeple yazılmıştır.

84b yüzünde masalların tamamlanmasından sonra “*nemaķahū ve ħarrarahū ez 'afū 'z- zu 'afā Muħammed Eminū 'l-Ĥāfız li-kitābi 'llāhi 'l-mübīn nāle mā nāle yā ilāhe 'l- 'ālemīn ğafara 'llāhū lehū velivālideyhi ve aħsene ileyhimā ve setri 'uyūbihimā li-seneti tis 'a ve šemānīn ve mi 'ete ve elf mine 'l-ħicreti 'l-Muştafaviyye*” şeklinde bir ferağ kaydı

² +Atina'da 1d.

³ tebdir 175d.

bulunmaktadır. Bu kayıttan hareketle eserin Hafız Muhammed Emin adlı bir müstensih tarafından h. 1189/ m. 1775-1776 yılında istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Baş (1^b) : *Ziyāde kāmīl ve oqumuş ve ‘ilm şaḥībī Demustenus adlu bir ādem var idi. İttifāq bir pādīşāh-ı ‘azīm Feylesūf-nām ‘askeriyle ol şehr üzerine gelmege kaşd etdi.*

Son (84^a-84^b) : *Bu añna mişāldir ki kaçan Allāh te‘ālā bir kimesneyi sever her maşlahatı ve muşibeti daḥi tebdil ider meşelleriñ āhiri budur.*

Kategori V (96 Hikâye)

1. Victor Letellier; Choix de fables

Viktor et-Tallie, Türk Dilinde Güzide Meşeller, Paris: Bi-dāri’t-ṭibā’ati dunde dupe, m. 1826/ h. 1241

Matbu olan nüsha, sol kapağından açıldığında “*Choix de Fables Traduites en Turk*” başlığı gelmektedir. Bu başlıktan sonra kitabın kapağı yer almış olup bu kapakta “*L. Victor Letellier, Choix de fables Traduites en Turk par un effendi de Constantinople et publiées avec une version Française et un glossaire, Paris: Librairie orientale de Dondey-Dupré, 1826*” bilgileri bulunmaktadır. Kapağın akabinde bir takdim yazısı ve ön söz mevcuttur. Ön sözden sonra “*Fables Choisies*” başlığı altında seçilmiş mesellerin anlatımı başlamıştır. Nüshanın soldan başlayan Fransızca bölümünde 1-100 sayfaları arasında meseller, 101-103 sayfaları arasında alfabetik fihrist, 107-205 sayfaları arasında madde başı Arap harfli Arapça, Farsça ve Türkçe olan kelimelerin, yanında Latin harfli telaffuzu ve Fransızca karşılığının yazıldığı bir Türkçe-Fransızca sözlük, 209-223 sayfaları arasında ilk meselin klasik şerh yöntemine benzer şekilde kelime ve eklerin Fransızca tahlili bulunmaktadır.

Nüsha, sağ kapağından açıldığında “*Türk Dilinde Güzide Meşeller*” başlığı gelmektedir. Bu başlıktan sonra kitabın kapağı yer almış olup bu kapakta “*Türk dilinde İstanbul’dan getirülmüş olan ve şimdiye dek başma olunmamış nüshadan emşal-i güzideniñ mecmū’asıdır ki bir Françe tercümesiyle ṭab’ ve temşil olunmuşdur ‘alā yed-i ez’afi’l- ‘ibād Viḳtor eṭ-Ṭallie, Fī Medīnet-i Paris: Bi-dāri’t-ṭibā’ati dunde dupe, Sene 1826 ‘İsevī Muṭābıku seneti 1241 Hicrī*” bilgileri bulunmaktadır. Kapağın akabinde gelen sayfanın numarası 4 olup bu sayfada “*Güzide Meşeller*” başlığı ve “*Evvelki Mişāl*” alt başlığı ile mesellerin anlatımı başlamıştır. Mesellerin anlatımı 99. sayfada tamamlandığında “*temme’l-kitāb bi- ‘avni’l-meliki’l-vehhāb*” ifadesi yer almıştır. 100-107 sayfaları arasında alfabetik fihrist, 109-113

sayfaları arasında ilk meselin satır altı Latin harfleriyle Türkçe telaffuzu ve altında Fransızca tercümesi ve 114-116 sayfaları arasında hata-savab cetveli bulunmaktadır.

Eser; 95 sayfa, 17 satır ve tek sütundan oluşmaktadır. Her sayfaya numara verilmiş olup reddadesi bulunmamaktadır. Matbu olan eserin yazı şekli, nesihe benzemekle beraber metni iki yana yaslamak mecburiyetinden dolayı bazı harfler, yayvanlaşmıştır. Bu da yazının ta'lik hatta benzeyen özellikler taşımasına sebep olmuştur.

Baş (4) : *Ziyāde kāmīl ve okumuş ve 'ilm şāhibi Demustenus adlu bir ādem Atina'da var idi. İttifāk bir pādīşāh-ı 'azīm Filipus-nām 'askeriyle ol şehir üzerine gelmege kaşd itdi.*

Son (99) : *Bu meşelden fā'ide budur ki niçe kimse çok fā'ideye tama' itmekle aşl-ı mālını bitürür her hālde kanā'at evlādır.*

EZOP IV

Kategori VI (x Hikâye)

1. TDK A 306

Müellifi Belirsiz, Letâ'ifü'l-Hikâyat, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi (Ankara), Yazma A/306

Kütüphane kataloğunda “*Letâ'ifü'l-Hikâyat*” adıyla kayıtlıdır. Katalogda verilen bilgilere göre 208x152-160x100 mm. ölçülerinde ve kedi filigranlıdır. Sırtı siyah meşin olup kapakları siyah pandizot bez ile kaplanmıştır. Katalogda eserin Kâtip Çelebi'ye ait olduğunun söylendiği, fakat bu bilginin doğruluğunun tespit edilemediği ifade edilmiştir⁴.

Varaklarına numara verilen eser, 113 varaktan oluşmaktadır. Her varak, 15 satır ve tek sütunlu olup reddadelidir. Yaprakları nohudi renklidir. Eserin başlığı ve hikâyelerin başı kırmızı mürekkeple diğer yazılar siyah mürekkeple yazılmıştır. Bazı başlık yerleri muhtemelen sonradan doldurulmak üzere boş bırakılmış ve tamamlanmamıştır. Eserin istinsah tarihi ve müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Eser, okunaklı bir rik'a hat ile yazılmıştır. Eser, rik'a hat ile yazıldığından ve bu yazının en erken örneklerinin 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra görülmesinden ve aslında rik'a yazının daha çok 19. yüzyılda kullanılmasından hareketle eserin istinsah tarihinin de bu tarihten sonra olduğu tahmin edilmektedir.

⁴ <http://katalog.tdk.gov.tr/details?id=92727&materialType=YE> (Erişim tarihi: 18.10.2023)

Eserin müstensihî hakkında bilgi yoktur; fakat eserin imla özellikleri müstensih hakkında bilgi vermektedir. Eser, okunaklı bir rik‘a hat ile yazılmış surettedir; fakat imla hatalarıyla dolu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nüshanın daha ilk yüzünde bile “ğarā’ib” yazılması gereken kelime “karā’ib”, “ākil” yazılması gereken kelime “ākil” yazılmıştır. Nüshada sürekli hı (خ) ve ha (ح) harfleri, dat (ض) ve zı (ظ) harfleri birbirleriyle karıştırılmıştır. şad (ص) yerine dat (ض) veya -çizgisi unutulduğu için- ıtı (ط) harfi; Arapça ve Farsça kelimelerde gösterilmemesi gereken ünlü harfler, “ākil” örneğinde olduğu gibi, mesela “lisān” kelimesi “lisān” şeklinde okutucu harflerle yazılmıştır. Nüshada bazen kelime başında be (ب) ile ye (ي) harfleri bazen dal (د) ve te (ت) harflerinin birbirinin yerine kullanılması ve bu durumun bazen Arapça Farsça kelimelerde de söz konusu olması, metnin okunmasının bir bulmaca çözümüne evrilmesine ve okuyanın aşağıdaki mısralarla Fuzûlî’yi çokça anmasına sebep olmuştur. Eserin imlasında bulunan hatalardan hareketle müstensihînin medrese tahsili görmediği tahmin edilmektedir.

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrîn

Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzu şûr eyler

Gâh bir harf sükûtıyla kılur nâsırı nâr

Gâh bir nokta kûsurıyla gözü kûr eyler (Kılınç, 2021: 185)

Kaynakça

Bloch, E. (1932). *Catalogue des manuscrits Turcs*. T. I: Ancient fonds, nos 1-396. Supplément, nos 1- 572. Bibliothèque Nationale.

_____. (1933). *Catalogue des manuscrits Turcs*. T. II: Supplément, nos 573-1419. Bibliothèque Nationale.

Kesik, B. &, Delice, G. (2022). *Güzîde Meseller (Seçkin Masallar)*. 2. Baskı. Kut Yayınları.

Kılınç, A. (2021). *Fuzulî Divanı*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Kut, G. (1988). Yazmalar arasında II. *Osmanlı araştırmaları*, 7(07-08): 181-198.

Kut, G., & Ethé, H. (2003). *Supplementary catalogue of Turkish manuscripts in the Bodleian Library: with reprint of the 1930 catalogue by H. Ethé*. Oxford University Press.

Letellier, L. V. (1826). *Choix de fables, traduites en Turk: par un effendi de Constantinople, et publiées, avec une version française et un glossaire*. Dondey Dupré.

Meyer, W. (1894). *Die Handschriften in Göttingen* (Vol. 3). A. Bath.

Schmidt, J. (2011). *A catalogue of the Turkish manuscripts in the John Rylands University Library at Manchester*. (Vol. 2). Brill.

_____. (2012). *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands. Minor Collections* (p. 410). Brill.

Tornberg, C. J. (1849). *Codices arabici, persici et turcici bibliothecae regiae universitatis Upsaliensis*. Impensis reg. universitatis Upsaliensis.

<http://katalog.tdk.gov.tr/details?id=92727&materialType=YE> (Erişim tarihi: 18.10.2023)